

Aarhus byråds journalsager (J. Nr. 83-1919)

Originalt emne

Teglværk

Uddrag fra byrådsmødet den 10. april 1919 - side 4

[Klik her for at åbne den oprindelige kilde](#)

(J. Nr. 83-1919)

Forslag fra Formanden om eventuelt Køb af Christiauslunds Teglværk ved Odder.

Formanden gav nogle Oplysninger om Vanskelighederne ved at skaffe Sten til Kommunens Bygninger. Sidste Sommer laa Arbejdet stille i Maaneder af denne Grund, og i den forløbne Vinter havde der ogsaa været Stenmangel. Byggeudvalget havde nu forespurgt Teglværkerne, hvor mange Sten de kunde levere pr. Dag indtil 1. Juli. Kragelund Teglværk havde lovet at levere 10000 Sten daglig; men det havde været næsten umuligt at faa nogen Besked fra de forenede Teglværker. Nu var der endelig kommen det Svar fra Direktøren, at der kunde leveres 400000 Sten i April Maaned, 600000 i Maj, 1 Million i Juni og derefter 1 Million pr. Maaned. Men 400000 Sten i April var ikke meget, og Resultatet vilde blive, at Arbejdet maatte trækkes ud til langt hen paa Sommeren. Tilmed var det tvivlsomt, om Tilbudet kunde overholdes, for i den forløbne Tid havde de ikke holdt deres Løfter. Facadesten kunde leveres, efterhaanden som der blev Brug for dem, men ikke til Bygninger, som andre Teglværker leverede Sten til, og det var et kedeligt Forbehold, for der forelaa Tilbud fra et Teglværk om Levering af 1 Mill. Sten; men Taleren havde ikke Lov at nævne Navnet.

Der var saaledes ikke Udsigt til, at Teglværkerne kunde levere det fornødne Antal Sten, og Taleren havde derfor ved andre Borgeres Assistance faaet Tilbud frem om Salg af et Teglværk og havde dette paa Haanden i April Maaned. Det var Christianslunds Teglværk

ved Odder, som tilhørte Bankdirektør Sommer. Til dette Teglværk hørte et Areal paa 107 Td. L., hvoraf en Gaard paa ca. 100 Td. L. Der kunde produceres ca. 3 Mill. Sten om Aaret, i Reglen 2½ Mill., og det skulde være ypperlige Sten. Desuden hørte der til Teglværket Cementstøberi, og der fandtes udmærket Sand. Udbyttet af Værket var i 1914: 36060 Kr., i 1915: 19586 Kr., i 1916: 28852 Kr, i 1917: 15901 Kr. og i 1918: 75474 Kr. Det store Udbytte i 1918 skyldtes Maksimalpriserne. Købesummen var 500000 Kr., og deraf inde stod i 1. Prioritet 180000 Kr. Sælgeren tilbød at forpagte Gaarden til 100 Kr. pr. Td. L, hvis det maatte ønskes. Paa Gaarden fandtes Boliger baade til Inspektør og Arbejdere. En Del af Arealet laa lige op til den mest befærdede Gade i Odder og kunde sælges som Byggegrunde til 2½ Kr. pr. Alen. Værket blev opgivet at være i god og fuldt moderne Stand.

Hvis Byraadet besluttede at købe Teglværket, var det Talerens Mening, at det skulde drives paa en saadan Maade, at det kunde forrente sig og give et anstændigt Overskud. Tillige kunde et saadant Værk maaske anvendes som en Slags Arbejdsanstalt for Mænd, der ikke vilde arbejde, for der var jo faktisk Folk, som altid gik arbejdsløse.

Hvorvidt de af Taleren givne Oplysninger i alle Maader var rigtige, var jo ikke bleven undersøgt. Men Taleren havde ment, at Byraadet efter at have drøftet Sagen valgte et Udvalg til nærmere at undersøge den.

Marthin Petersen vilde gerne understrege Formandens Udtalelser om de Vanskeligheder, der havde været ved at faa Beboelseshuse frem, ikke mindst paa Grund af Stenmangel. Naar der derfor nu forelaa et Tilfælde, hvorved Byen kunde blive Ejer af et Teglværk, burde Sagen undersøges for at faa konstatere, om det var forsvarligt for Kommunen at gaa ind paa Tilbudet. Der forelaa ganske vist i Øjeblikket nogenlunde Tilbud om Mursten til de Huse, der nu skulde bygges; men Stat og Kommune vilde sikkert i lang Tid blive nødt til at beskæftige sig med Boligbyggeri under en eller anden anden Form, og i hvert Fald støtte Byggeriet, selv om de ikke direkte byggede Huse, og derfor var der god Anledning til at undersøge Betingelserne for at antage dette Tilbud. Taleren vilde derfor anbefale Formandens Forslag om at nedsætte et Udvalg til Undersøgelse af Sagen og derefter komme med Oplysninger til Byraadet.

Formanden oplyste, at der forelaa en Specifikation over alle de Ting, som fandtes paa Værket. Ovnene var ombygget 1914 og Skorstenen for faa Aar siden. Assurancesummen var 225400 Kr.

Salling indrømmede, at Situationen var vanskelig i Øjeblikket, men det var vist til Dels

Vinteren og Mangelen paa Kul, der var Skyld i den sene Levering. Teglværkerne vilde sikkert gerne beholde Aarhus som Kunde. Formanden havde oplyst, at der forelaa Tilbud fra Teglværkerne om Levering af ca. 3 Mill. Sten i Løbet af Sommermaanederne, og at Værket derude kun kunde producere et lignende Antal om Aaret. Maaske Værket i Odder ikke leverede Tagsten, og saa kunde det blive vanskeligt at faa disse andetsteds fra. Det var heller ikke sikkert, at Produktionen kunde baseres paa øjeblikkelig Levering. Taleren var derfor noget betænkelig ved at købe et saadant Teglværk, selv om Tanken var sund og god. Men det kunde jo nærmere undersøges.

N. Joh. Laursen fandt det ikke let at tage Stilling til denne Sag, som jo var ret betydelig, idet det ikke blot drejede sig om Købesummen, men der skulde ogsaa Driftskapital til. Taleren antog dog ikke, at denne skulde staa særlig længe, da de Produkter, der fabrikeredes paa et Teglværk, kunde sælges forholdsvis hurtigt, og Byen var jo Kunde og kunde selv bestemme Betalingen. Det var derfor rigtigt at undersøge Sagen, og man burde ikke i Forvejen tage en dogmatiskteoretisk Stilling til den. Taleren var enig med Formanden i hans Udtalelse om, at det var godt at skaffe Arbejde til de Arbejdsløse, ogsaa til dem, der ikke vilde arbejde. Men den Slags Folk var vist i Reglen ikke gode Elementer, og det vilde næppe være heldigt at faa saadanne ud paa en stor Arbejdsplads. Men Sagen kunde altsaa undersøges, og Udvalget maatte tage kyndige Folk med hertil, og derefter vilde der vel saa blive aflagt en Udvalgsberetning for aabne Døre.

Brammer kunde slutte sig til Tanken om at nedsætte et Udvalg angaaende Sagen. Det var dog ikke helt sikkert, at det var det rigtigste for Kommunen at drive Teglværk, for der kunde opstaa forskellige Vanskeligheder derved. Teglværket kunde maaske ikke producere det nødvendige Antal Sten, der kunde komme Arbejdsstandsninger o. s. v., og i saa Tilfælde vilde det blive meget vanskeligt for Kommunen at faa Sten andetsteds fra, da det jo vilde blive et Konkurrenceforetagende overfor de andre Teglværker. Men som Forholdene var, vilde det selvfølgelig være rigtigt at undersøge Sagen, og det kunde maaske have den Betydning, at de Teglværker, som man nu havde Forbindelse med, anstrengte sig til det yderste for at levere, hvad Kommunen skulde bruge.

Christensen kunde ogsaa give Tanken sin Tilslutning, særlig da Forholdene var saa vanskelige. Men der var forskellige Ting, som skulde undersøges, f. Eks.

Transportforholdene, idet det jo var Privatbaner, der skulde anvendes. Ligeledes maatte Boligspørgsmaalet undersøges, for hvis der skulde anvendes en Del Arbejdskraft fra

Aarhus, maatte der muligvis bygges Barakker eller lignende. Men de Folk, som ikke var særlig glade ved at bestille noget, skulde man næppe have derud; for hvis Værket skulde drives nogenlunde formaalstjenligt, gjaldt det om at faa den bedst mulige Arbejdskraft; det Princip havde man fulgt ved Arbejdet i Kommunens Tørvemoser, og det var ogsaa gaaet udmærket. Hvis man skulde have de mindre arbejdsvillige i Arbejde, skete det sikkert bedst ved at etablere et større Jordarbejde i Kommunen og saa tvinge dem ud af Arbejdsløshedskasserne, hvis de ikke vilde arbejde. Nogen Konkurrence fra andre Teglværker var der næppe nogen Fare for, idet Kommunen hovedsagelig selv blev Aftager af Stenene, og det skadede ikke, om Prisen kunde trykkes noget for de andre Teglværker. Hvad Byggespørgsmaalet i Almindelighed angik, vilde det sikkert i Fremtiden blive meget dyrt at bygge, og de ældre Ejendomme rykkede stadig op i Pris i Forhold til de nye; der burde ske en Regulering paa en eller anden Maade, saa der blev afgivet noget af denne Værdistigning. Kommunen var næppe i Stand til at vedblive at bygge som i Øjeblikket, hvor man skulde sætte Ejendommene ned i Værdi og stadig give Tilskud til dem.

P. Petersen kunde ikke godt som Teglværksejer sige noget om denne Sag; men der var dog vist ingen Grund for Teglværkerne til at frygte for nogen Konkurrence. Hvis der virkelig var en saa stor Mangel paa Sten, at det kunde standse Byggeriet i Byen, var der selvfølgelig Grund til alvorlig at overveje Sagen. Men det vilde næppe blive nogen lukrativ Forretning for Byen at drive Teglværk, og om at trykke Priserne for de private vilde der næppe blive Tale; dertil vilde Transportudgifterne blive alt for store. Hvis altsaa Forholdene for Byggeriet var som omtalt, kunde Sagen ikke helt kastes til Side, og Taleren kunde derfor ogsaa gaa med til Nedsættelse af et Udvalg til nærmere Undersøgelse.

Formanden syntes, at en Produktion paa 3 Mill. Sten ikke var saa lidt, og maaske kunde der ogsaa produceres mere, naar der kom mere Arbejdskraft, Hvad Tagsten angik, fabrikeredes de vist ogsaa i Odder, men Taleren var ikke helt sikker herpaa. Skulde der blive Mangel paa Tagsten, kunde saadanne dog sikkert faas fra Sønderjylland, som igennem mange Aar havde leveret disse. Arbejdsstandsninger kunde jo fremkomme, men naar man lønnede Teglværksarbejderne efter deres Prisliste, som vist var ret god, var der næppe nogen Fare derfor. Hvad Transporten angik, saa var den for Øjeblikket billigere fra Odder end fra Emiliedal Teglværk; der gik Jernbanespor ned paa Pladsen, hvor Vognene kunde køres ned, og Stenene læssedes direkte fra Ovnene. Der blev altsaa ikke anden Kørsel end fra Banegaarden i Aarhus. Taleren kunde endelig gøre opmærksom paa, at f. Eks. Randers havde hele to Teglværker, et til almindelige Mursten og et til Facade- og

Tagsten, og skulde der komme noget paa, vilde Randers sikkert sælge Tagsten til Aarhus Kommune.

Vald. Petersen vilde ogsaa slutte sig til Forslaget om at nedsætte et Udvalg. Naar Teglværkerne ikke havde kunnet levere Sten, var det, fordi Produktionen var holdt nede paa kunstig Vis, og eftersom Prisen steg, var der sat mere Kraft paa Produktionen. Teglværket i Odder skulde kunne levere 3 Mill. Sten om Aaret; men det var af Betydning at vide, om det var et Sommerteglværk eller et Helaarsteglværk. Saavidt Taleren bekendt var det et Sommerteglværk; men hvis det kunde lægges om til et Helaarsteglværk, kunde Produktionen blive betydelig større. Taleren antog ligesom Formanden, at der let vilde kunne faas Tagsten fra Sønderjylland, naar Forholdene dernede blev normale. Hvad Arbejdskraften angik, maatte Taleren ogsaa fraraade at sende de daarlige Elementer derned, for gjorde man det, fik man ingen Sten, men kun Spektakler. Heldigvis skulde Arbejdsløshedsloven snart revideres, for det var en Lov, som var til liden Ære for den danske Rigsdag, og Lovgiverne havde vist ikke her haft den nødvendige praktiske Erfaring. Taleren vilde henstille til Pastor Laursen, som den eneste tilstedeværende Rigsdagsmand, at arbejde for at faa Loven revideret i den rigtige Retning, saa at der i hvert Fald blev en Begrænsning for, hvor længe der kunde ydes Understøttelse; ellers kom man aldrig af med de daarlige Elementer. Angaaende Dr. Brammers Udtalelser om eventuel Arbejdsstandsning, vilde Taleren blot sige, at Arbejdskraften jo var en Vare, som Arbejderne solgte, og vilde Køberen ikke betale den forlangte Pris, maatte de selvfølgelig sige Nej. Det samme gjorde vel Lægerne.

N. Joh. Laursen vilde udtale sin Glæde over Christensens Udtalelser angaaende det kommunale Byggeri, at det ikke kunde blive ved at gaa under den nuværende Form medmindre andre Kilder kom til at flyde. Men hvor skulde disse Kilder komme fra ? Nu var jo alle Lønninger stegne meget, og Huslejen vilde vel nok følge langsomt efter; men der var selvfølgelig ikke megen Mening i, at de ældre Ejendomme skulde stige tilsvarende i Pris. Selvfølgelig skulde de kunne forrente sig, og Lejen burde ogsaa være højere af Hensyn til de forøgede Udgifter til Vedligeholdelse; men Ejerne burde ikke lukrere stærkt ved, at de nye Ejendomme var saa meget dyrere at bygge. Her burde man se at finde en Form, saa det kunde blive retfærdigt til begge Sider. Taleren skulde gerne indrømme, at Arbejdsløshedsloven vist ikke var noget fint Arbejde; men man havde ment, at naar Lovens Administration blev betroet til Fagforeningerne, vilde disse nogenlunde kunne holde Justits

indenfor deres Rækker; men det havde vist oversteget deres Kræfter. Forresten havde Regeringen og Vald. Petersens Parti været de toneangivende ved Lovens Gennemførelse. Naar Loven skulde forandres, maatte man ind paa en Assurancelov, saaledes, at der fra Kasserens Side ydes tilsvarende som fra det offentlige; derved vilde Begrænsningen komme af sig selv.

Mousten oplyste, at Ejendommene i Aarhus før Krigen ansloges til en Værdi af ca. 100 Mill. Kr., og den gennemsnitlige Værdistigning var vel ca. 20%, altsaa 20 Mill. Kr. Det var meningsløst, at Samfundet ikke tog noget heraf.

P. Petersen gjorde opmærksom paa, at hvis et Teglværk var indrettet paa at producere 3 Mill. Sten, kunde Produktionen ikke sættes højere op, selv om man forøgede Arbejdskraften, saa skulde Værket i hvert Fald bygges om. Hvad Maksimalprisen angik, vidste Taleren, at f. Eks. Teglværkerne i Sydjylland kun arbejdede med halv Kraft, fordi det ikke kunde betale sig, og derfor havde man maattet sætte Maksimalprisen op.

Formanden sluttede dermed Forhandlingen med en Tak til Medlemmerne for den Velvilje, hvormed de havde modtaget Forslaget..

Det vedtoges at nedsætte et Udvalg paa 5 Medlemmer til nærmere at undersøge Sagen, og hertil valgtes Formanden Christensen, Niels Jensen, P. Petersen og Salling.

11. Paa Forslag af Mousten vedtoges det at bemyndige det paagældende Udvalg til for Kommunens Regning at forsyne de ca. 300 sønderjydske Krigsfanger, der besøger Aarhus, med Underbeklædning i fornødent Omfang for en Sum af ca. 6000 Kr.

